
Starptautiskā Darba konference

R204 – 2015. gada

Ieteikums par pāreju no neformālās uz formālo ekonomiku

(Nr. 204)

Pieņemts – Ženēvā, Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) 104. sesijā (2015. gada 12. jūnijā). Statuss – spēkā esošs dokuments.

Preambula

Starptautiskās Darba organizācijas ģenerālkonference, kuru Ženēvā sasaukusi Starptautiskā Darba biroja Administratīvā padome un kura 2015. gada 1. jūnijā sanākusi uz savu simts ceturto sesiju, atzīstot, ka neformālās ekonomikas lielie apmēri visos tās aspektos ir liels izaicinājums darba ņēmēju tiesībām, tostarp pamatprincipiem un tiesībām darbā, kā arī sociālajai aizsardzībai, pienācīgu darba apstākļu nodrošināšanai, iekļaujošai attīstībai un tiesiskumam, un tā negatīvi ietekmē ilgtspējīgu uzņēmumu attīstību, valsts ieņēmumus un valstu pārvalžu rīcības tvērumu, īpaši attiecībā uz ekonomikas, sociālo un vides politiku, iestāžu pamatotību un godīgu konkurenci valsts un starptautiskajos tirgos, atzīstot, ka lielākā daļa cilvēku nokļūst neformālajā ekonomikā ne pēc pašu izvēles, bet gan tāpēc, ka viņiem trūkst iespēju formālajā ekonomikā un citu iztikas līdzekļu, atgādinot, ka īpaši neformālajā ekonomikā trūkst pienācīga darba – tiek noliegtas tiesības darbā, trūkst pietiekamu kvalitatīva darba iespēju, netiek nodrošināta atbilstoša sociālā aizsardzība, kā arī nepastāv sociālais dialogs; atzīstot, ka neformālajai ekonomikai ir vairāki cēloņi, tostarp pārvaldes un strukturālas problēmas, un valsts politika sociālā dialoga kontekstā var paātrināt procesu pārejai uz formālo ekonomiku, atgādinot par 1944. gadā pieņemto Filadelfijas deklarāciju, 1948. gadā pieņemto Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, 1998. gadā pieņemto SDO Deklarāciju par pamatprincipiem un tiesībām darbā, un tās secīgajiem dokumentiem, kā arī 2008. gadā pieņemto SDO Deklarāciju par sociālo taisnīgumu godīgai globalizācijai, atkārtoti apstiprinot pielikumā minēto astoņu SDO pamata konvenciju un citu attiecīgo starptautisko darba standartu un ANO dokumentu būtiskumu, atgādinot par Starptautiskās Darba konferences 90. sesijā (2002. gads) pieņemto rezolūciju un secinājumiem par pienācīgu darbu un neformālo ekonomiku, kā arī citām pielikumā minētajām attiecīgajām rezolūcijām un secinājumiem, apstiprinot, ka pāreja no neformālās ekonomikas uz formālo ir būtisks priekšnoteikums, lai nodrošinātu iekļaujošu attīstību un pienācīgu darbu visām personām, atzīstot, ka dalībvalstīm ir jāveic steidzami un atbilstoši pasākumi, lai darba ņēmēji un saimnieciskas vienības varētu pāriet no neformālās ekonomikas uz formālo, vienlaikus pārejas laikā nodrošinot pieejamo iztikas līdzekļu saglabāšanu un pilnveidošanu, atzīstot, ka darba devēju un darba ņēmēju organizācijām ir būtiska un aktīva loma, kas var sekmēt pāreju no neformālās uz formālo ekonomikas, nolēmusi pieņemt dažādus priekšlikumus par pāreju no neformālās ekonomikas uz formālo, kas ir sesijas darba kārtības piektais punkts; noteikusi, ka šos priekšlikumus pieņem ieteikuma formā; divi tūkstoši piecpadsmitā gada divpadsmitajā jūnijā pieņem šo ieteikumu, uz kuru var atsaukties kā 2015. gada Ieteikumu par pāreju no neformālās uz formālo ekonomiku.

I. Mērķi un darbības joma

1. Šajā ieteikumā sniegtas vadlīnijas dalībvalstīm, lai:
 - a) sekmētu darba ņēmēju un saimniecisko vienību pāreju no neformālās ekonomikas uz formālo, vienlaikus ievērojot darba ņēmēju pamattiesības un nodrošinot iespējas ienākumu nodrošināšanai, iztikai un uzņēmējdarbībai;
 - b) veicinātu uzņēmumu un pienācīgu darbavietu radīšanu, saglabāšanu un ilgtspējību formālajā ekonomikā, kā arī sekmētu makroekonomikas, nodarbinātības, sociālās aizsardzības un citu sociālo politiku saskaņotību, un
 - c) novērstu to, ka darbavietas formālajā ekonomikā kļūst mazāk oficiālas.
2. Šajā ieteikumā „neformālā ekonomika”:
 - a) ietver jebkādu saimniecisku darbību, ko veic darba ņēmēji un saimnieciskas vienības, uz kurām pēc likuma vai praksē neattiecas vai nepietiekami attiecas formālais regulējums, un
 - b) šis termins neattiecas uz pretlikumīgām darbībām, īpaši tādu pakalpojumu sniegšanu vai preču ražošanu, pārdošanu, glabāšanu vai izmantošanu, kas ir aizliegtas ar tiesību aktiem, tostarp narkotiku nelikumīgu ražošanu un tirdzniecību, šaujamieroču nelegālo izgatavošanu un tirdzniecību, cilvēku tirdzniecību, kā arī nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu, kā tas ir noteikts attiecīgajos starptautiskajos līgumos.
3. Šajā ieteikumā „saimnieciskas vienības” neformālajā ekonomikā ir:
 - a) vienības, kas nodarbina algotu darbaspēku;
 - b) vienības, kuras pieder personām, kas ir pašnodarbinātas atsevišķi vai ar ģimenes darbiniekiem, kuru darbs netiek apmaksāts, un
 - c) kooperatīvi un sociālās un solidaritātes ekonomikas vienības.
4. Šis ieteikums attiecas uz visiem darba ņēmējiem un saimnieciskām vienībām neformālajā ekonomikā – tostarp uzņēmumiem, uzņēmējiem un mājsaimniecībām – un īpaši:
 - a) tiem, kuri nokļuvuši neformālajā ekonomikā un kuriem pieder vai kuri vada saimnieciskas vienības, tostarp:
 - (i) pašnodarbinātajiem;
 - (ii) darba devējiem; un
 - (iii) kooperatīvu, kā arī sociālās un solidaritātes ekonomikas vienību biedriem;
 - b) ģimenes darbiniekiem, kuru darbs netiek apmaksāts, neatkarīgi no tā, vai tie strādā saimnieciskās vienībās formālajā vai neformālajā ekonomikā;
 - c) darba ņēmējiem, kuri neformāli strādā formālos uzņēmumos vai to labā vai saimnieciskās vienībās vai to labā neformālā ekonomikā, tostarp, bet ne tikai, tiem, kuri strādā apakšuzņēmēju un piegādes ķēdēs, vai mājsaimniecības darbiniekiem, kurus nodarbina mājsaimniecības, kā arī
 - d) darbiniekiem neatzītās vai nereglamentētās darba attiecībās.
5. Neformāls darbs pastāv visās tautsaimniecības nozarēs gan publiskajā, gan privātajā telpā.

6. Ņemot vērā iepriekš 2.–5. punktā minēto, kā arī neformālās ekonomikas daudzveidību dalībvalstīs, valstu kompetentajām iestādēm ir jādefinē neformālās ekonomikas raksturs un apjoms, kā aprakstīts šajā ieteikumā, kā arī jāapzina tās saikne ar formālo ekonomiku. To darot, kompetentajai iestādei ir jāpielieto trīspusēji mehānismi un jāpiesaista visvairāk biedru pārstāvošās darba devēju un darba ņēmēju organizācijas, kurām savās aprindās atbilstoši valsts praksei ir jāiekļauj pārstāvji no biedrus pārstāvošām darba ņēmēju un saimniecisko vienību organizācijām, kuras darbojas neformālajā ekonomikā.

II. Pamatprincipi

7. Izstrādājot saskaņotas un integrētas stratēģijas nolūkā atvieglot pāreju uz formālo ekonomiku, dalībvalstīm ir jāņem vērā šādi principi:

- a) darba ņēmēju un saimniecisku vienību neformālajā ekonomikā raksturlielumu daudzveidība, apstākļi un vajadzības, kā arī nepieciešamība novērst minēto daudzveidību, īstenojot pielāgotas pieejas;
- b) konkrēti valsts apstākļi, tiesību akti, politika, prakse un prioritātes pārejai uz formālo ekonomiku;
- c) tas, ka, lai atvieglotu pāreju uz formālo ekonomiku, var izmantot dažādas un daudzējādas stratēģijas;
- d) nepieciešamība pēc saskaņotības un dažādu politikas jomu koordinēšanas, veicinot pāreju no neformālās uz formālo ekonomiku;
- e) visu neformālajā ekonomikā iesaistīto personu cilvēktiesību efektīva veicināšana un aizsardzība;
- f) pienācīga darba nodrošināšana visiem, ievērojot pamatprincipus un tiesības darbā, tiesību aktus un praksi;
- g) aktuālie starptautiskie darba standarti, kas sniedz norādījumus konkrētās politikas jomās (skat. pielikumu);
- h) dzimumu līdztiesības un diskriminācijas novēršanas veicināšana;
- i) nepieciešamība pievērst īpašu uzmanību tiem, kuri ir īpaši neaizsargāti pret pienācīga darba trūkumu neformālajā ekonomikā, tostarp, bet ne tikai, sievietēm, jauniešiem, migrantiem, vecāka gadagājuma cilvēkiem, pirmiedzīvotājiem un cilšu tautām, cilvēkiem, kas slimo ar HIV vai kurus skar HIV vai AIDS, personām ar invaliditāti, mājsaimniecības darbiniekiem un zemkopjiem naturālās saimniecībās;
- j) neformālajā ekonomikā iesaistīto darba ņēmēju un saimniecisko vienību uzņēmējdarbības potenciāla, radošuma, dinamisma, prasmju un novatorisko spēju aizsargāšana un paplašināšana laikā, kad notiek pāreja uz formālo ekonomiku;
- k) vajadzība panākt līdzsvarotu pieeju, apvienojot stimulus un atbilstības pasākumus; un
- l) nepieciešamība novērst un sodīt apzinātu izvairīšanos no formālās ekonomikas vai iziešanu no tās ar mērķi izvairīties no nodokļu iemaksu veikšanas vai sociālo un darba tiesību aktu prasību izpildes.

III. Tiesiskais un politiskais regulējums

8. Dalībvalstīm ir pienācīgi jānovērtē un jādiagnosticē neformālās ekonomikas faktori, īpašības, cēloņi un apstākļi valsts kontekstā, lai vēstītu par tādu normatīvo aktu, politikas un citu pasākumu izstrādi un īstenošanu, kuru mērķis ir atvieglot pāreju uz formālo ekonomiku.

9. Dalībvalstīm ir jāpieņem, jāpārskata un jāīsteno valstu tiesību akti vai citi pasākumi, lai nodrošinātu atbilstošu tvērumu un visu darba ņēmēju un saimniecisku vienību kategoriju aizsardzību.

10. Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka valsts attīstības stratēģijās vai plānos, kā arī nabadzības mazināšanas stratēģijās un valsts budžetā tiek integrēta politikas sistēma, ar ko atvieglo pāreju uz formālo ekonomiku, attiecīgā gadījumā ņemot vērā dažādu valsts pārvaldes līmeņu lomu.

11. Minētajā integrētajā politikas sistēmā jāietver šādi elementi:

- a) tādu stratēģiju veicināšana, kuru mērķis ir nodrošināt ilgtspējīgu attīstību, izskaust nabadzību un nodrošināt iekļaujošu izaugsmi, kā arī veicināt pienācīgu darbavietu radīšanu formālajā ekonomikā;
- b) atbilstoša likumdošanas un tiesiskā regulējuma izveide;
- c) uzņēmējdarbībai un ieguldījumiem labvēlīgas vides veicināšana;
- d) pamatprincipu un tiesību darbā ievērošana, veicināšana un realizācija;
- e) darba devēju un darba ņēmēju organizēšana un pārstāvēšana, lai veicinātu sociālo dialogu;
- f) vienlīdzības veicināšana un visa veida diskriminācijas un vardarbības, tostarp ar dzimumu saistītas vardarbības darbavietā, izskaušana;
- g) uzņēmējdarbības, mikrouzņēmumu, mazo un vidējo uzņēmumu, un cita veida uzņēmējdarbības modeļu un saimniecisku vienību, piemēram, kooperatīvu un citu sociālās un solidaritātes saimniecisko vienību, veicināšana;
- h) izglītības, mūžizglītības un prasmju pilnveidošanas pieejamība;
- i) finanšu pakalpojumu pieejamība, tostarp nodrošinot tiesisko regulējumu, ar ko veicina iekļaujošu finanšu nozari;
- j) uzņēmējdarbības pakalpojumu pieejamība;
- k) tirgus pieejamība;
- l) infrastruktūras un tehnoloģiju pieejamība;
- m) nozaru politiku veicināšana;
- n) sociālās aizsardzības minimuma noteikšana, ja tas vēl nav noteikts, un sociālā nodrošinājuma pārklājuma paplašināšana;
- o) vietējo attīstības stratēģiju – gan laukos, gan pilsētās – veicināšana, tostarp regulēta piekļuve publiskās telpas izmantošanai un regulēta piekļuve valsts dabas resursiem iztikas līdzekļu gūšanai;
- p) efektīva darba drošības un veselības aizsardzības politika;
- q) lietderīga un efektīva darba inspekcija;
- r) ienākumu drošība, tostarp atbilstoši izstrādāta minimālās darba algas politika;
- s) efektīva piekļuve tiesu sistēmai; un
- t) starptautiskās sadarbības mehānismi.

12. Formulējot un īstenojot integrētu politikas sistēmu, dalībvalstīm ir jānodrošina koordinācija starp visiem valsts pārvaldes dažādajiem līmeņiem un sadarbība starp attiecīgajām valsts struktūrām un iestādēm, piemēram, cita starpā nodokļu pārvaldi, sociālās drošības iestādēm, darba inspekcijām, muitas iestādēm, migrācijas pārvaldes iestādēm un nodarbinātības dienestiem, ņemot vērā valsts apstākļus.

13. Dalībvalstīm ir jāatzīst, ka pārejā uz formālo ekonomiku ir svarīgi aizsargāt darba ņēmēju un saimniecisko vienību ienākumu drošību, nodrošinot šādiem darba ņēmējiem vai saimnieciskām vienībām iespējas iegūt savu esošo īpašumu atzīšanu, kā arī nodrošinot iespēju formalizēt īpašuma tiesības un piekļuvi zemei.

IV. Nodarbinātības politika

14. Cenšoties īstenot mērķi nodrošināt kvalitatīvu darbu formālajā ekonomikā, dalībvalstīm ir jāformulē un jāīsteno valsts nodarbinātības politika saskaņā ar 1964. gada Nodarbinātības politikas konvenciju (Nr. 122), kā arī jānodrošina, ka pilnīgs, pienācīgs, produktīvs un brīvi izvēlēts darbs ir galvenais mērķis to valsts attīstības un izaugsmes stratēģijā vai plānā.

15. Dalībvalstīm ir jāveicina vispusīga nodarbinātības politikas regulējuma īstenošana, balstoties uz trīspusējām konsultācijām, kurās var ietvert turpmāk minētos elementus:

- a) uz nodarbinātību vērsta makroekonomikas politika, kas atbalsta kopējo pieprasījumu, ienesīgus ieguldījumus un strukturālās pārmaiņas, veicina ilgtspējīgus uzņēmumus, atbalsta uzņēmēju uzticību un novērš nevienlīdzību;
- b) tirdzniecības, ražošanas, nodokļu, nozaru un infrastruktūras politika, kas veicina nodarbinātību, uzlabo produktivitāti un atvieglo strukturālo pārmaiņu procesus;
- c) uzņēmumu politika, kas veicina ilgtspējīgus uzņēmumus un uzņēmumiem labvēlīgas vides apstākļus, ņemot vērā Starptautiskās Darba konferences 96. sesijā pieņemto rezolūciju un secinājumus par ilgtspējīgu uzņēmumu veicināšanu (2007. gads), ietverot atbalstu mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem un uzņēmējdarbībai, kā arī korekti izstrādātus, pārredzamus un plaši izplatītus noteikumus, lai atvieglotu formalizāciju un godīgu konkurenci;
- d) darba tirgus politika un iestādes, lai palīdzētu māsaimniecībām ar zemiem ienākumiem izkļūt no nabadzības un piekļūt brīvi izvēlētai nodarbinātībai, piemēram, korekti izstrādāta atalgojuma politika, tostarp minimālā alga, sociālās aizsardzības shēmas, tostarp skaidras naudas pārskaitījumi, valsts nodarbinātības programmas un garantijas, kā arī uzlaboti nodarbinātības dienestu pakalpojumi un to sniegšanas paplašināšana uz personām neformālā ekonomikā;
- e) darbaspēka migrācijas politika, kurā ir ņemtas vērā darba tirgus vajadzības un tiek veicināta migrējošo darba ņēmēju pienācīgas kvalitātes nodarbinātība un tiesību aizsardzība;
- f) izglītības un prasmju pilnveides politika, kas atbalsta mūžizglītību, reaģē uz mainīgajām darba tirgus vajadzībām un jaunajām tehnoloģijām, kā arī atzīst iepriekšējo izglītību, piemēram, kas iegūta neformālās stažēšanās iespēju sistēmās, tādējādi paplašinot formālās nodarbinātības iespējas;
- g) visaptveroši aktivizēšanas pasākumi, lai atvieglotu pāreju no skolas uz darbu jauniešiem, it īpaši tiem, kuri ir nelabvēlīgā situācijā, piemēram, jauniešu garantiju shēmas, lai nodrošinātu piekļuvi apmācībām un turpinātai produktīvai nodarbinātībai;
- h) pasākumi, lai veicinātu pāreju no bezdarba vai bezdarbības uz nodarbinātību, jo īpaši ilgstošiem bezdarbniekiem, sievietēm un citām personu grupām nelabvēlīgā situācijā; un
- i) aktuālas, pieejamas un modernas darba tirgus informācijas sistēmas.

V. Tiesības un sociālā aizsardzība

16. Dalībvalstīm ir jāīsteno pasākumi, lai nodrošinātu pienācīgu darbu un ievērotu, sekmētu un realizētu pamatprincipus un tiesības darbā neformālajā ekonomikā iesaistītajām personām, proti:

- a) biedrošanās brīvību un efektīvu tiesību uz koplīguma slēgšanu atzīšanu;
- b) visa veida piespiedu vai obligātā darba formu izskaušanu;

-
- c) bērnu darba efektīvu atcelšanu; kā arī
 - d) diskriminācijas novēršanu attiecībā uz nodarbinātību un profesiju.

17. Dalībvalstīm ir:

- a) jāīsteno tūlītēji pasākumi, lai novērstu nedrošus un veselībai kaitīgus darba apstākļus, kas nereti ir raksturīgi neformālajai ekonomikai, kā arī
- b) jāveicina un jāpaplašina darba drošība un veselības aizsardzība neformālajā ekonomikā iesaistītajiem darba devējiem un darba ņēmējiem.

18. Īstenojot pāreju uz formālo ekonomiku, dalībvalstīm to tiesību aktos un praksē ir pakāpeniski uz visiem neformālajā ekonomikā iesaistītajiem darba ņēmējiem jāattiecina sociālās drošības, maternitātes aizsardzības, pienācīgu darba apstākļu un minimālās darba algas aspekti, ņemot vērā darba ņēmēju vajadzības un attiecīgos faktorus, tostarp, bet ne tikai, dzīves dārdzību un vispārējo algu līmeni attiecīgajā valstī.

19. Savā sociālās aizsardzības sistēmā veidojot un uzturot valsts sociālās aizsardzības minimumu un atvieglojot pāreju uz formālo ekonomiku, dalībvalstīm ir jāpievērš īpaša uzmanība neformālajā ekonomikā nodarbināto personu un viņu ģimenes locekļu vajadzībām un apstākļiem.

20. Īstenojot pāreju uz formālo ekonomiku, dalībvalstīm ir pakāpeniski jāpaplašina sociālās apdrošināšanas sistēmu pārklājums, attiecinot to uz neformālajā ekonomikā iesaistītajiem, un, ja vajadzīgs, jāpielāgo administratīvās procedūras, pabalstu sistēmas un iemaksas, ņemot vērā šo personu iemaksu veikšanas kapacitāti.

21. Dalībvalstīm ir jāmudina sniegt un nodrošināt cenas ziņā pieejama kvalitatīva bērnu aprūpe un citi aprūpes pakalpojumi, lai tādā veidā veicinātu dzimumu līdztiesību uzņēmējdarbībā un darba iespējas, ka arī dotu iespēju pāriet uz formālo ekonomiku.

VI. Stimuli, atbilstība un izpilde

22. Dalībvalstīm ir jāīsteno atbilstoši pasākumi, tostarp apvienojot preventīvus pasākumus, tiesību aizsardzību un efektīvas sankcijas, lai novērstu izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un sociālo iemaksu veikšanas, kā arī darba tiesību normu ievērošanas. Visiem stimulējošiem pasākumiem ir jābūt saistītiem ar to, lai veicinātu efektīvu un savlaicīgu pāreju no neformālas ekonomikas uz formālo.

23. Attiecīgā gadījumā dalībvalstīm ir jāsamazina šķēršļi pārejai uz formālo ekonomiku un jāīsteno pasākumi, lai veicinātu korupcijas novēršanu un labu pārvaldību.

24. Dalībvalstīm ir jānodrošina stimuli efektīvai pārejai uz formālo ekonomiku un ir jāveicina šādas pārejas priekšrocības, tostarp jānodrošina labāka piekļuve uzņēmējdarbības pakalpojumiem, finansēm, infrastruktūrai, tirgiem, tehnoloģijām, izglītības un prasmju programmām, kā arī īpašumtiesībām.

25. Attiecībā uz mikrouzņēmumu un mazo saimniecisko vienību formalizāciju dalībvalstīm ir:

- a) jāveic reformas uzņēmējdarbības uzsākšanai, samazinot reģistrācijas izmaksas un procedūru ilgumu un uzlabojot piekļuvi pakalpojumiem, piemēram, izmantojot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas;
- b) jāsamazina atbilstības izmaksas, ieviešot vienkāršotu nodokļu un iemaksu novērtēšanas sistēmu un maksāšanas režīmu;
- c) jāveicina piekļuve publiskajiem iepirkumiem, kas atbilst tiesību aktiem, tostarp darba tiesībām, izmantojot tādus pasākumus kā iepirkuma procedūru un apjomu pielāgošana, apmācību un konsultāciju par dalību publisko iepirkumu konkursos nodrošināšana, kā arī kvotu rezervēšana šīm saimnieciskām vienībām;
- d) jāuzlabo piekļuve iekļaujošiem finanšu pakalpojumiem, piemēram, kredītam un kapitālam, maksājumu un apdrošināšanas pakalpojumiem, uzkrājumiem, un garantiju shēmām, kas ir pielāgotas šo saimniecisko vienību lielumam un vajadzībām;
- e) jāuzlabo piekļuve uzņēmējdarbības apmācībām, prasmju pilnveidei un pielāgotiem uzņēmējdarbības attīstības pakalpojumiem; un
- f) jāuzlabo piekļuve sociālās aizsardzības pārklājumam.

26. Dalībvalstīm ir jāievieš atbilstīgi mehānismi vai jāpārskata pašreizējie mehānismi, lai nodrošinātu atbilstību valsts tiesību aktiem, tostarp, bet ne tikai, lai nodrošinātu darba attiecību atzīšanu un īstenošanu, tādējādi atvieglojot pāreju uz formālo ekonomiku.

27. Dalībvalstīm ir jānodrošina pietiekama un atbilstoša inspekciju sistēma un jāpaplašina darba inspekciju pārbaūžu pārklājums uz visām darbavietām neformālajā ekonomikā, lai aizsargātu darba ņēmējus, un sniegtu ieteikumus izpildiestādēm, tostarp par to, kā risināt ar darba apstākļiem saistītās problēmas neformālajā ekonomikā.

28. Dalībvalstīm ir jāīsteno pasākumi, lai nodrošinātu efektīvu informācijas sniegšanu un palīdzību ar mērķi nodrošināt atbilstību attiecīgajiem tiesību aktiem, kā arī attiecīgo tirgus dalībnieku spēju veidošanu.

29. Dalībvalstīm ir jāievieš efektīvas un pieejamas sūdzību un pārsūdzību procedūras.

30. Dalībvalstīm ir jānodrošina preventīvi un atbilstoši korektīvie pasākumi, lai atvieglotu pāreju uz formālo ekonomiku, kā arī jānodrošina, ka valsts tiesību aktos paredzētās administratīvās, civilās vai soda sankcijas, ko nosaka par tiesību aktu neizpildi, ir atbilstošas un tiek stingri piemērotas.

VII. Biedrošanās brīvība, sociālais dialogs, kā arī darba devēju un darba ņēmēju organizāciju loma

31. Dalībvalstīm ir jānodrošina, ka neformālajā ekonomikā iesaistītās personas var izmantot biedrošanās brīvību un tiesības slēgt koplīgumus, tostarp tiesības izveidot organizācijas vai pievienoties organizācijām, federācijām un konfederācijām pēc savas izvēles, ievērojot attiecīgās organizācijas statūtus.

32. Dalībvalstīm ir jārada darba devējiem un darba ņēmējiem labvēlīga vide, kurā tie var izmantot savas tiesības veidot organizācijas un vest sarunas par koplīgumu slēgšanu, un, pārejot uz formālo ekonomiku, piedalīties sociālajā dialogā.

33. Attiecīgā gadījumā darba devēju un darba ņēmēju organizācijām ir jāpaplašina iespējas kļūt par biedru, kā arī jāsniedz pakalpojumi darba ņēmējiem un saimnieciskām vienībām neformālajā ekonomikā.

34. Izstrādājot, īstenojot un novērtējot politiku un programmas, kas attiecas uz neformālo ekonomiku, tostarp tās formalizāciju, dalībvalstīm ir jākonsultējas ar visvairāk biedru pārstāvošajām darba devēju un darba ņēmēju organizācijām, kurām savās aprindās atbilstoši valsts praksei ir iekļauj pārstāvji no biedrus pārstāvošām darba ņēmēju un saimniecisko vienību neformālajā ekonomikā organizācijām, un ir jāveicina šādu organizāciju aktīva līdzdalība.

35. Dalībvalstis, kā arī darba devēju un darba ņēmēju organizācijas var lūgt Starptautiskā Darba biroja palīdzību, lai stiprinātu reprezentatīvo darba devēju un darba ņēmēju organizāciju un attiecīgā gadījumā to reprezentatīvo organizāciju, kuras pārstāv neformālajā ekonomikā iesaistītās puses, spējas palīdzēt neformālajā ekonomikā iesaistītajiem darba ņēmējiem un saimnieciskām vienībām, ar nolūku atvieglot to pāreju uz formālo ekonomiku.

VIII. Datu vākšana un uzraudzība

36. Konsultējoties ar darba devēju un darba ņēmēju organizācijām, dalībvalstīm ir regulāri:

- a) ja iespējams un ir atbilstoši, jāapkopo, jāanalizē un jāizplata tādi statistikas dati par neformālās ekonomikas lielumu un sastāvu, kas iedalīti pēc dzimuma, vecuma, darbavietas un citiem specifiskiem sociāli ekonomiskiem parametriem, tostarp dati par neformālās ekonomikas saimniecisko vienību skaitu, nodarbināto personu skaitu un to nozarēm; un
- b) jāuzrauga un jānovērtē formalizācijas progress.

37. Izstrādājot vai pārskatot jēdzienus, definīcijas un metodes, kas izmantotas datu, statistikas datu un neformālās ekonomikas rādītāju izstrādē, dalībvalstīm ir jāņem vērā attiecīgās Starptautiskās Darba organizācijas vadlīnijas, īpaši attiecīgā gadījumā 2003. gada 17. Starptautiskās Darba konferences vadlīnijas par neformālās nodarbinātības statistikas definīciju, kā arī to turpmākos atjauninājumus.

IX. Ieviešana

38. Dalībvalstīm ir jāievieš šī ieteikuma normas, konsultējoties ar visvairāk biedru pārstāvošajām darba devēju un darba ņēmēju organizācijām, kurām savās aprindās atbilstoši valsts praksei ir jāiekļauj pārstāvji no biedrus pārstāvošām darba ņēmēju un saimniecisko vienību neformālajā ekonomikā organizācijām, attiecīgā gadījumā izmantojot vienu vai vairākus turpmāk minētos instrumentus;

- a) valsts tiesību akti;
- b) koplīgumi;
- c) politikas un programmas;
- d) efektīva koordinācija valsts pārvaldes iestāžu un citu ieinteresēto pušu starpā;
- e) iestāžu spēju veidošana un resursu mobilizācija; un
- f) citi pasākumi, kas ir atbilstoši valsts tiesību aktiem un praksei.

39. Attiecīgā gadījumā dalībvalstīm ir regulāri jāpārskata politikas un pasākumu efektivitāte, lai atvieglotu pāreju uz formālo ekonomiku, konsultējoties ar visvairāk biedru

pārstāvošajām darba devēju un darba ņēmēju organizācijām, kurām savās aprindās atbilstoši valsts praksei ir jāiekļauj pārstāvji no biedrus pārstāvošām darba ņēmēju un saimniecisko vienību organizācijām, kas atrodas neformālajā ekonomikā.

40. Nosakot, izstrādājot, ieviešot un periodiski pārskatot pasākumus, kas īstenoti, lai atvieglotu pāreju uz formālo ekonomiku, dalībvalstīm ir jāņem vērā vadlīnijas, kas sniegtas pielikumā minētajos Starptautiskās Darba organizācijas un Apvienoto Nāciju Organizācijas dokumentos, kuri attiecas uz neformālo ekonomiku.

41. Nekas šajā ieteikumā nav jāsaprot kā tāds, kas ierobežo neformālajā ekonomikā nokļuvušo personu aizsardzību, ko paredz citi Starptautiskās Darba organizācijas dokumenti.

42. Pielikumu var pārskatīt Starptautiskā nodarbinātības biroja vadības institūcija. Tiklīdz vadības institūcija ir apstiprinājusi pārskatītu pielikumu, tas aizstāj iepriekšējo pielikumu, un par to informē Starptautiskās Darba organizācijas dalībvalstis.

Pielikums

Starptautiskās Darba organizācijas un Apvienoto Nāciju Organizācijas dokumenti, kas ir būtiski, lai atvieglotu pāreju no neformālās uz formālo ekonomiku

Starptautiskās Darba organizācijas dokumenti

Pamata konvencijas

- 1930. gada Piespiedu darba konvencija (Nr. 29) un 1930. gada Piespiedu darba konvencijas 2014. gada protokols
- 1948. gada Konvencija par asociāciju brīvību un tiesību aizsardzību, apvienojoties organizācijās (Nr. 87)
- 1949. gada Konvencija par tiesībām uz apvienošanās organizācijās un kolektīvo līgumu slēgšanu (Nr. 98)
- 1951. gada Konvencija par vienlīdzīgu atalgojumu (Nr. 100)
- 1957. gada Konvencija par piespiedu darba izskaušanu (Nr. 105)
- 1958. gada Konvencija par diskrimināciju attiecībā uz nodarbinātību un nodarbošanos (Nr. 111)
- 1973. gada Konvencija par minimālo vecumu (Nr. 138)
- 1999. gada Bērnu darba jaunāko formu konvencija (Nr. 182)

Pārvaldības konvencijas

- 1947. gada Darba inspekcijas konvencija (Nr. 81)
- 1964. gada Konvencija par nodarbinātības politiku (Nr. 122)
- 1969. gada Konvencijas par darba inspekciju lauksaimniecībā (Nr. 129)
- 1976. gada Konvencija par trīspusējām konsultācijām (starptautiskie darba standarti) (Nr. 144)

Citi dokumenti

Biedrošanās brīvība, darba koplīguma slēgšana un kolektīvās darba attiecības

- 1975. gada Konvencija par lauku strādnieku organizācijām (Nr. 141)
- 1981. gada Konvencija par sarunām par darba koplīguma slēgšanu (Nr. 154)

Vienlīdzīgas iespējas un attieksme

- 1981. gada Konvencija par strādājošiem, kuriem ir ģimenes (Nr. 156)

Nodarbinātības politika un paaugstināšana amatā

- 1964. gada Ieteikums par nodarbinātības politiku (Nr. 122)
- 1983. gada Konvencija par profesionālo rehabilitāciju un nodarbinātību (personām ar invaliditāti) (Nr. 159)
- 1984. gada Ieteikums par nodarbinātības politiku (papildu noteikumi) (Nr. 169)
- 1997. gada Konvencija par privātām nodarbinātības aģentūrām (Nr. 181)
- 1998. gada Rekomendācija par darba vietu radīšanu mazajos un vidējos uzņēmumos (Nr. 189)
- 2002. gada Ieteikums par kooperatīvu veicināšanu (Nr. 193)
- 2006. gada Ieteikums par darba attiecībām (Nr. 198)

Profesionālā orientācija un apmācība

- 1975. gada Cilvēkresursu attīstības konvencija (Nr. 142)
- 2004. gada Ieteikums par cilvēkresursu attīstību (Nr. 195)

Atalgojums

- 1949. gada Konvencija par darba klauzulām (publisko iepirkumu līgumos) (Nr. 94) un Ieteikums (Nr. 84), 1949
- 1970. gada Konvencija par minimālās darba algas noteikšanu (Nr. 131) un Ieteikums (Nr. 135), 1970

Darba drošība un veselība

- 1981. gada Darba drošības un arodveselības konvencija (Nr. 155)
- 2001. gada Konvencija par drošību un arodveselību lauksaimniecībā (Nr. 184) un Ieteikums (Nr. 192), 2001
- 2006. gada Darba drošības un arodveselības konvencijas veicināšanas pamatnostādnes (Nr. 187)

Sociālā drošība

- 1952. gada Konvencija par minimālajiem sociālās drošības standartiem (Nr. 102)
- 2012. gada Rekomendācija par sociālās aizsardzības minimumu (Nr. 202)

Maternitātes aizsardzība

- 2000. gada Maternitātes aizsardzības konvencija (Nr. 183)

Migrējošie darba ņēmēji

- 1949. gada Konvencija par migrāciju nodarbinātības nolūkos (pārskatīta) (Nr. 97)
- 1975. gada Konvencija par migrējošajiem darba ņēmējiem (papildu noteikumi) (Nr. 143)

HIV un AIDS

- 2010. gada Ieteikums par HIV un AIDS (Nr. 200)

Pirmiedzīvotāji un cilšu tautas

- 1989. gada Konvencija par pirmiedzīvotāju un cilšu tautām (Nr. 169)

Īpašas darba ņēmēju kategorijas

- 1996. gada Konvencija par darbu mājās (Nr. 177)
- 2011. gada Konvencija par mājāsaimniecībā nodarbinātajiem darbiniekiem (Nr. 189) un Ieteikums (Nr. 201), 2011

Starptautiskās Darba konferences rezolūcijas

- 2007. gada rezolūcija un secinājumi par ilgtspējīgu uzņēmumu veicināšanu, kas pieņemti Starptautiskās Darba konferences 96. sesijā
- 2012. gada rezolūcija un secinājumi par jauniešu nodarbinātības krīzi, kas pieņemti Starptautiskās Darba konferences 101. sesijā
- 2014. gada rezolūcija un secinājumi par otro periodisko diskusiju par nodarbinātību, kas pieņemti Starptautiskās Darba konferences 103. sesijā

Apvienoto Nāciju Organizācijas dokumenti

- 1948. gada Vispārējā cilvēktiesību deklarācija
- 1966. gada Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām
- 1966. gada Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām
- 1990. gada Starptautiskā konvencija par visu migrējošo darba ņēmēju un viņu ģimenes locekļu tiesību aizsardzību